

IN MEMORIAM

Roman Stelmach
(27 lutego 1950 – 19 marca 2022)

Urodził się w Gliwicach w rodzinie robotniczej. Jego rodzicami byli: Franciszek, z zawodu kolejarz, i Anna. W młodym wieku stracił rodziców. Opiekował się nim starszy o 20 lat brat.

W Gliwicach uczęszczał do V Liceum Ogólnokształcącego, w którym uzyskał w 1968 r. świadectwo maturalne. W latach 1968–1970 studiował historię w Studium Nauczycielskim w Raciborzu, które ukończył uzyskawszy dyplom nauczyciela historii. W 1970 r. rozpoczął studia historyczne na Uniwersytecie Wrocławskim, podczas których uczęszczał na seminarium mediewistyczne prowadzone przez doc. dr. hab. Władysława Kortę. Uniwersytet ukończył w 1975 r., uzyskując tytuł magistra historii na podstawie pracy pt. „Kancelaria Bolka I, księcia świdnicko-jaworskiego”, napisanej pod kierunkiem W. Korty. Począwszy od 1982 r., pod kierunkiem prof. Kazimierza Jasińskiego, pracował nad dysertacją doktorską pt. „Dokumenty i kancelaria Henryka IV Prawego księcia wrocławskiego (1270–1290)”. Rozprawa została wysoko oceniona przez prof. K. Jasińskiego jako praca, która „powinna wypełnić dotkliwą lukę w naszej historiografii w zakresie śląskiej dyplomatyki średniowiecznej”. Przewód doktorski otworzył w 1984 r. na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskał 30 czerwca 1987 r.

2 maja 1975 r., będąc jeszcze studentem V roku historii, rozpoczął pracę zawodową w Archiwum Państwowym we Wrocławiu (dalej – AP we Wrocławiu), początkowo na etacie młodszego archiwisty w oddziale najstarszych materiałów archiwalnych. Od października 1975 r. do maja 1977 r. pracował na stanowisku archiwisty, od czerwca 1977 r. do końca 1982 r. – starszego asystenta naukowo-badawczego, a od 1983 r. – adiunkta archiwalnego. 1 stycznia 1984 r. uzyskał awans na stanowisko kustosa archiwalnego. W październiku 1993 r. objął kierownictwo Oddziału I – materiałów archiwalnych powstałych do zakończenia II wojny światowej, wytworzonych przez organizacje i instytucje niepaństwowe,

osoby prywatne oraz zarządy dawnych księstw. Na tym stanowisku pozostawał do 2016 r. Z dniem 1 października 2016 r. w związku ze stanem zdrowia ustąpił, kontynuując pracę w archiwum na stanowisku starszego kustosza. Od 20 sierpnia 2019 r. przeszedł na emeryturę.

Rozpoczynając pracę w archiwum, deklarował znajomość czterech języków obcych (niemieckiego, angielskiego, rosyjskiego i łaciny), a we wrześniu 1975 r. dodatkowo ukończył kurs paleografii łacińskiej i staropolskiej.

Od początku zatrudnienia w AP we Wrocławiu specjalizował się w porządkowaniu i opracowaniu najstarszych dokumentów. W ciągu czterdziestoletniej kariery archiwisty opracował kilkanaście dużych zespołów archiwalnych. Zinventaryzował m.in. dokumenty księstw głogowskiego i oleśnickiego. W krótkim czasie przygotował do publikacji najstarsze dokumenty i listy królów polskich wystawione dla miasta Wrocławia w zasobie AP we Wrocławiu (*Listy i dokumenty Jagiellonów w WAP we Wrocławiu (1413–1503)*), „Teki Archiwalne” 1981, nr 18, s. 11–42). W 1983 r. dokonał końcowego zestawienia oraz wykazu najcenniejszych akt w zasobie Oddziału I (*Zbiór dokumentów Archiwum Państwowego we Wrocławiu*, „Archeion” 1987, t. 83, s. 151–153).

Począwszy od 1991 r., przez kilka lat prowadził seminarium z metodyki archiwalnej oraz wykłady ze źródłoznawstwa dla studentów w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego.

W 1995 r. został powołany w skład Kolegium doradczego przy dyrektorze AP we Wrocławiu. W latach 1996–2000 był członkiem Komisji Metodycznej, a do 1999 r. – członkiem Komisji Rewindykacyjnej do spraw odzyskania archiwaliów.

Współpracował naukowo z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu, Centrum Badań Bohemistycznych i Śląskoznawczych Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Centrum Dziedzictwa Górnego Śląska Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w zakresie opracowania dokumentów i wydawnictw źródłowych.

W całym okresie zatrudnienia w AP we Wrocławiu prowadził kwerendy źródłowe w zasobach archiwów w Czechosłowacji (następnie w Czechach i na Słowacji) oraz w Niemczech. Celem jego kilkudziesięciu wyjazdów badawczych do archiwów zagranicznych i polskich były przede wszystkim silesiaca. Jego zainteresowania naukowe, głównie o charakterze źródłoznawczym, dotyczyły klasztorów na Śląsku oraz dziejów miast. M.in. w 1978 r. prowadził w Centralnym Archiwum w Pradze poszukiwania naukowe poloników oraz materiałów do swojej pracy doktorskiej poświęconej dokumentom i kancelarii książąt wrocławskich. Był znawcą źródeł do dziejów Śląska, miał bardzo rozległe kontakty z archiwami

stami czeskimi. Rezultaty badań zawarł w katalogach dokumentów (*Polonika i silesiana w zespole „Archiv české Koruny” w Státním Ustředním Archivie w Pradze*, „Archeion” 2003, t. 106, s. 223–230; *Śląskie dokumenty poklasztorne w zbiorach Archiwum Narodowego w Pradze*, ibidem, 2010, t. 111, s. 240–249).

Pozostawił po sobie obszerny dorobek bibliograficzny, obejmujący blisko 300 prac. Jest autorem opracowania 6 tomów z ośmiotomowej serii wydawniczej *Katalogu dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych Dolnego Śląska*: t. 1, (*do 1300 r.*), t. 2, *1301–1327*, t. 4, *1351–1365*, t. 5, *1366–1379* (Wrocław 1991), t. 7, *1392–1400* (Wrocław 1993), t. 8, *Indeksy do t. 1–7 (do 1400 r.)*, oprac. wsp. z R. Żerelikiem (Wrocław 1998), a także *Katalogu średniowiecznych dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu* (Racibórz 2014). Opublikował kilkadziesiąt artykułów z zakresu dyplomatyki, akto- i archiwoznawstwa oraz historii Śląska w średniowieczu w czasopismach polskich, głównie w „Archeionie”, „Roczniku Jeleniogórskim”, „Pamiętniku Cieszyńskim” oraz „Śląskim Kwartalniku Historycznym Sobótka” i in., a także w czasopismach zagranicznych czeskich, niemieckich i słowackich. Publikował w wydawnictwach naukowych, m.in. Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Pedagogicznego i Dominikańskiego Instytutu Historycznego w Krakowie.

Prowadził bardzo ożywioną działalność popularyzatorską, m.in. prowadząc lekcje archiwalne i prelekcje; współuczestniczył w przygotowaniu wielu wystaw i pokazów promujących najstarszy zasób wrocławskiego archiwum. Był lubiany i ceniony przez młodzież i studentów odbywających praktyki w archiwum. Posiadał niezwykle dar opowiadania o dawnych dokumentach, organizacji kancelarii średniowiecznej i najstarszych archiwach.

W 2003 r. otrzymał nagrodę Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych za udział w pracach Centralnej Komisji Metodycznej (1998–2005) oraz za opracowanie bazy SIGILLUM. Był współautorem elektronicznej bazy do opisu dokumentów SCIRINIUM, na potrzeby której opracował opisy ponad 8000 dokumentów pergaminowych miasta Wrocławia i śląskich klasztorów z zasobu AP we Wrocławiu.

Otrzymał liczne odznaczenia i medale: Brązowy Krzyż Zasługi (1990), Srebrny Krzyż Zasługi (1999), Medal Złoty za Długoletnią Służbę (2011), Złoty Krzyż Zasługi (2016).

W 1976 r. pełnił funkcję przewodniczącego Rady Zakładowej w Archiwum, a w 1984 r. został wybrany społecznym inspektorem pracy.

Był członkiem Stowarzyszenia Archiwistów Polskich: w latach 2006–2007 pełnił funkcję prezesa Oddziału SAP we Wrocławiu, w kadencji 2007–2012 – wiceprezesa, a w latach 2012–2016 członka Zarządu Oddziału. Przez kilka kadencji zasiadał w Zarządzie Głównym Stowarzyszenia, był także kilkakrotnie delegatem zjazdów krajowych SAP.

Żona, Teresa Stelmach z domu Tarnowska, była nauczycielką historii. Mieli córkę Annę.

Zmarł po długiej chorobie 19 marca 2022 r. Pochowany został na cmentarzu św. Maurycego na Skowroniej Górze we Wrocławiu.

Źródła

Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Archiwum Zakładowe, Roman Stelmach. Akta osobowe, sygn. SO.120.11.2019.

Bibliografia

Archiwa Państwowe. Zmarł Dr Roman Stelmach, 22 marca 2022, <https://www.archiwa.gov.pl/zmarl-dr-roman-stelmach/> [dostęp: 10.12.2022].

Gołaszewski J., *Zmarł dr Roman Stelmach, wieloletni kierownik Oddziału I w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*, <https://www.ap.wroc.pl/aktualnosci/zmarl-dr-roman-stelmach-wieloletni-kierownik-oddzialu-i-w-archiwum-panstwowym-we> [dostęp 10.12.2022].

Stowarzyszenie Archiwistów Polskich, Roman Stelmach, <https://sap.waw.pl/pozegnanie/roman-stelmach/> [dostęp: 10.12.2022].

Janusz Gołaszewski

Archiwum Państwowe we Wrocławiu / State Archives in Wrocław (Poland)
j.golaszewski@ap.wroc.pl